

v ognju novega življenja in se v malo čem razlikujejo od „čistih“ proletarskih pisateljev.

Odpad znatnega dela stare inteligence že ni našel več odmeva v literaturi. V dobi, ko bi bila razumljiva največja opreznost, ako ne naravnost sovražnost zoper vse, kar je ostalo od stare inteligence, v tej dobi se razpušča prejšnje združenje proletarskih pisateljev in se ustvarja enotna organizacija vseh sovjetskih pisateljev. To je zunanji akt priznanja, zrelostno spričevalo, ki ga daje dežela literaturi.

Ruska literatura je v poslednjih letih ogromno napredovala. M. Gorki je dal svoja klasična dela, v katerih razvija pred nami dramo poslednjih pokolenj ruske meščanske družbe. Od prvih črtic in povesti iz življenja „bosjakov“ preko „Matere“, vodi pot tega velikega umetnika vedno globlje in širje. Aleksej Tolstoj, predvojni opisovalec provincialnih „odveč ljudi“, poslednjih junakov ruske podeželske aristokracije, ki se tako razlikujejo od junakov tega razreda v dobi njegove slave, ovekovetanih v „Vojni in miru“ Leva Tolstega, se je dvignil v drugem delu „Petra Prvega“ v velikega romanopisca, ki je vsestransko zajel in v izklesani obliki podal bogato zgodovinsko snov ter jo znal povezati s sedanostjo. Erenburg je dal v svoji knjigi „Drugi dan“ pretresujočo sliko ustvarjajoče sile v sodobni drami velike gradbe; Šolohov — prav tako sliko preobrata na vasi, Leonov — dramo stare buržuazne inteligence. Omenjamo le nekoliko del, ki so tipična tako za literaturo, kakor tudi za dobo, ki jih poraja. Ne dotikamo se tu razmaha velikega števila novih narodnih literatur; to je poglavje zase.

Kongres pisateljev, ki se je vršil lansko poletje v Moskvi, je dal bilanco vsega razvoja literature v poslednjih letih, poudaril vse njene močne in šibke strani in hkrati potrdil pot, ki je krenila literatura po njej v poslednjih letih.

Referat Maksima Gorkega — katerega je priznala nova ruska literatura za svojega idejnega očeta — je bil sijajna afirmacija načel socijalističnega realizma, potrditev velikih tradicij, katere sprejema nova literatura od najbolj progresivnih predstavnikov starega realizma (Bjelinski — Tolstoj — Ščedrin — Čehov) in obenem odpoved dekadentnemu psihologizmu Dostojevskega in L. Andrejeva.

Buharinov referat o poeziji vsebuje ostro kritiko sodobne sovjetske poezije, ki zaostaja za potrebami sodobne stvarnosti, zahtevajoče od svojih pesnikov poetične proizvode klasične oblike. Buharin stavi za vzor takega proizvoda Fausta. In resnično, iz vse svetovne literature prikazuje v klasični obliki le Favst vso dramo titanske ustvarjalne borbe človeštva in odpira v zaključnem aktu hkrati pogled v velikansko gradbeno delo bodočnosti.

V. Angeljev.

Kronika

Vprašanje monopolizacije šolskih knjig. Med raznimi drugimi se je oglašil k temu vprašanju tudi g. L. Č. v 7. številu časopisa „Misel in delo“. Na kratko je povedal to-le:

Monopolizacija šolskih knjig je „predvsem gospodarski problem“, ki pa „v naši banovini ni bil tako pereč“; sicer pa „Kar se tiče založnikov knjig,

ni treba, da se zanje še posebej pobrigajo profesorji, saj so tiskarji in knjigarji tako dobro organizirani, da bodo sami znali braniti svoje pravice, in da ni treba strašiti z nevarnostjo, da bodo zaradi monopolizacije šolskih knjig knjigarne primorane prenehati tudi z izdajanjem nešolskih knjig.“ S to socialno globoko premišljeno ugotovitvijo je g. L. Č. vprašanje monopolizacije odpravil.

Drugi problem je razpisani natečaj za šolske knjige. Za tega pravi g. L. Č., da se je pri nas „po nepotrebnem vzdignil krik, češ da se nameravajo odpraviti slovenske učne knjige“. Kako „po nepotrebnem“ se je dvignil ta krik, se najbolje vidi iz besed g. L. Č. samega, ki mu je vse, kar se v natečaju tiče slovenskih učnih knjig in slovenščine, prav tako jasno, kakor vsem drugim, ki so tudi čitali natečaj v izvirniku. Ali njemu je „pristojna oblast dala pojasnilo“, pri čemer bržčas misli na znano izjavo načelnika prosv. oddelka g. Breznika; le da po našem mišljenju to pojasnilo ni obvezno niti za g. načelnika samega, še manj za koga drugega, ker je bila njegova izjava samo ustmena, dočim je natečaj napisani uradni akt, ki ga ta izjava ni prav nič izpremenila. Da je to tako, nam pove tudi g. L. Č. sam, ki je zapisal te-le stavke: „Natečaj pa bi se moral dopolniti...“, „... zahteva natečaj še neko dopolnilo...“, „... je natečaj premalo jasen...“, „V tem pogledu ga (natečaj) bo treba dopolniti.“

Ta „dopolnila“, ki jih vzlic svoji velikodušni navdušenosti za natečaj zahteva g. L. Č., se vsa tičejo samo slovenskih učnih knjig in učenja slovenščine v naših šolah; in ta dopolnila niso izšla vzlic onemu „pojasnilu“. A g. L. Č. vseeno zaključuje svojo oceno o natečaju takole: „Prigovori, da bi bil z natečajem ogrožen slovenski jezik, so tedaj docela neutemeljeni. Obratno: z določbami natečaja se bodo tudi ostali jugoslovanski srednješolci brez izjeme seznanili s slovenščino in bogastvom njene literature v veliko večji meri kakor do sedaj. Ne gre torej za odpravo slovenskih učnih knjig, gre za vsebino in za duha, ki naj bo v novih učbenikih.“ (Podčrtal g. L. Č.)

Po tem optimističnem zaključku g. L. Č. zadeklamira o vzbujanju zavesti v mladih srcih, prekolne regionalizem in separatistične težnje, s tem pa je zanj rešeno vprašanje slovenskih — da se dobro razumemo: slovenskih, ne le v slovenskem jeziku pisanih — šolskih učnih knjig; opravljena so vsa vzgojna, didaktična in — recimo tudi: narodnostna vprašanja.

Mislimo pa, da bi vsaj v naših revijah, če ne storimo tega že v dnevnikih, smeli o vprašanju monopolizacije in natečaja o šolskih knjigah razpravljati globlje in trezneje, brez nacionalističnih deklamacij in brez „hozane“, ker vemo, da pride po „hozani“ vedno „križev pot“. — I —

Razvoj „vseh naših univerz“. Po zagotovilu, da se bo poskrbelo za zidanje ali dozidavanje vseh potrebnih zgradb vseh naših univerz, se je že pristopilo k praktičnim izvajanjem te odločitve.

Belgrajska univerza je predložila ministrstvu prosvete načrt popolne zgraditve svojih univerzitetnih poslopij. Poleg dosedanjih stavb — vrsta klinik, tehnika, astronomski observatorij, univerzitetna knjižnica, poljedelska fakulteta, novo univerzitetno poslopje, v katerem je pravna fakulteta, itd. — v katere je za gole stavbe brez notranjih oprem vložila doslej samo državnega denarja 128.000.000 dinarjev, ima namen zazidati še ves kompleks

zemljišča ob Aleksandrovi cesti, ki ga je univerzi podarila belgrajska mestna občina. Na tem zemljišču so projektirane stavbe nove pravne fakultete, kemičnega, fizikalnega, elektrotehničnega instituta in muzej. Proračun znaša okoli 50.000.000 dinarjev, Ker ima že sedaj vsaka fakulteta belgrajske univerze lastno veliko poslopje ali pa celo po več, bodo zgradili za vsak institut filozofske oz. tehnične fakultete lastno zgradbo. Radi zanimive klavzule, ki jo je stavila belgrajska občina v svojo darilno listino, da mora biti podarjeno zemljišče zazidano v nekaj letih, sicer ga vzame nazaj, ministrstvu prosvete ni preostalo drugega, kakor da je že danim 128.000.000 dodalo še 12.000.000 dinarjev za pravno fakulteto.

Spričo tega je skoraj nedvomno, da se bo kaj kmalu poskrbelo za zidanje „vseh potrebnih zgradb vseh naših univerz“ tudi drugod. Saj zgoraj omenjeni postopek kaže, kako se prehaja od besed k dejanjem... Hkrati pa bi želeli, da bi ta nauk pripravil vodstvo naše univerze do malo bolj energičnega obravnavanja teh stvari.

F. P.

*

Dr. Henrik Tuma. Nepričakovano je umrl, ko je pravkar postal sodelavec tudi našega obzornika.

Ž njim smo izgubili družboslovca, organizatorja, kulturnega delavca in politika nenavadne sposobnosti, značajnosti in delavnosti. Sam se je povzpел do višine suverenega človeka. Po meščanskem demokratizmu je prešel marksistično šolo v teoriji in praksi; zato je bil prvi med slovenskim starejšim posvetnim izobraženstvom svoje dobe, ki je pojmoval našo preteklost in sedanost stvarno z družboslovnega stališča v nasprotju s sanjavostjo svojih vrstnikov.

Narodnostno je pravilno ugotovil razčlenjenost (diferenciacijo) južnega slovanstva v štiri individualnosti, ki jo na drugi strani izpopolnjuje strnjenost (integracija) slovenske narodnosti. Družbeno je prav tako natančno dognal, da je slovenski narod v bistvu demokratičen, ko ni imel močnega plemstva, oziroma se je odtujilo in ni vplivalo na narodno življenje; zakaj naša široka kmečka množica je gospodarsko mali posestnik.

Ne da bi bila neoporečna vsaka podrobnost v Tumovem pojmovanju, moramo vendar priznati načelno osnovanost njegove koncepcije, da ima južnoslovanska skupnost troje nevarnih zaprek: historizem, konfesionalizem in nacionalizem. Nasproti tem negativnim činiteljem je postavil gospodarsko enotnost slovensko-hrvaško-srbsko-bolgarskega ljudstva na osnovi demokracije in socialnosti, ki jo je pozneje stopnjeval naravnost v socializem.

Pravilnost Tumovega pojmovanja slovenskega in južnoslovanskega vprašanja so pokazali dogodki od balkanske preko svetovne vojne do naših dni.

Henrik Tuma je bil ustvarjajoč človek v omiki, gospodarstvu in politiki. Vodila ga je načelnost, ki jo je zajemal iz razvojnih zakonov pretekle in sodobne družbe. Zato ni bil ne sanjač ne nasilnik, ampak odločen bojevnik brez malenkosti in osebnosti, optimist, ki vidi bodočnost naprej in jo zavestno pospešuje. Slovenski narod, v prvi vrsti njegovo kmečko-delavsko ljudstvo, ga more šteti z vso upravičenostjo med svoje največje sinove, čigar smrt je napravila občutno vrzel.

Dr. L.

